

ՌՈՒՐԵՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Զ.Ի ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ¹⁾

Ներկայումս խիստ նշանակալից է Հյուսիսային Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների հոգևոր դասի ուղղված կոչը, ի պատասխան այն ստորաքարը քծնությանը, որ արել է 1947 թվին Ռոյ Հովարդը թյուրքական ժողովրդի անուններին: Երբ ժողովրդիստները հարցնում են նրա կարծիքը հայկական դատի ու հայերի մասին, նա տմարտորեն պատասխանում է. «Նշանակալից մի՛ տար: Մենք հայերին մարդ էլ չենք համարում: Սակայն ովքե՞ր են Ռոյ Հովարդները և նրա անվանած «մենք»-ները, եթե ոչ մարկային կյանքն ու իրավունքները ոտնահարող, բռնության, արյունի և սպանության հետ ընկերացող մի խումբ հակաքրիստոնյա մարդիկ, որոնք առանց ամաչելու հանդես են գալիս ամերիկյան քրիստոնյա բարի ժողովրդի, Ամերիկայի արդարամիտ հովևոր դասի անունից, որոնք իրենց ձայնն են բարձրացրել և այժմ համառությամբ պահանջում են հայ դատի արդար լուծումը:

Այս իսկ ըմբռնումներով, ներկա ժամանակաշրջանի համար պատմական խոշորագույն երևույթ է Հայրենադարձը, որին Վեհափառ Հայրապետն ամեն կերպ աշխատել է նպաստել: Դեռևս 1946 թվին, նա իր սրբապատիվ կոնդակում՝ Խառնանշել է. «Ներգաղթի ներկա հայ կյանքի խոշորագույն երևույթներից գլխավորն է. նա մեր անցյալ թշվառ կյանքի անպի թեքումն է դեպի բախտավոր կյանքը. նա ազգահավաքման սկիզբն է դնում հայրենի երկրում, որ պիտի նպաստե հայ ժողովրդի աճման, զորացման

և նորա կոպտության վերելքին, նաև պիտի ծառայե նորա արդար դատի իրացման: Յուրաքանչյուր հայ ազգասեր և հայրենասեր մարդու բնական և բարոյական պարտքն է՝ նպաստել այդ ազգային շարժման:

Վեհափառ Հայրապետի ազգասիրությունը ծավալում է և ըստ ամենայնի ընդգրկում է հայ կյանքի բոլոր բնագավառները, այն մտածված, չափված ու կշռված հայրենասիրությամբ, որ ունի իր իրական հողը, իրական հոգեբանությունը և գործուն ուժը: Այն բացարձակապես հեռու է չնախատեսված հանգամանքներից, երազներից, ցնորքներից ու խաբեություններից, որոնք մի ամբողջ հիսնամյակ արյունոտեցին մեր երկիրն ու պատմությունը, ծվատեցին մեր ժողովրդին, բնաջնջման ենթարկեցին մեր հազարամյակներ պարունակող մշակույթը:

Սակայն հայ ժողովուրդը իր պատմության վերջին 30-ամյակում իմաստավորվեց և գիտակցության եկավ: Նա վերածնվեց և վերագտավ իրեն: Եվ այժմ ո՛չ ոք կարող է շեղել նրան իր նոր ճանապարհից, երջանկության և բախտավորության ճանապարհից, ու ո՛չ ոք կարող է մեղմել նրա արդար ցասումն ու զայրույթը, իր ոտնահարված իրավունքների պահանջի առթիվ:

Պետք է նշել, որ Վեհափառ Հայրապետի իղձերն ու ակնկալությունները մեր Եկեղեցու վերակառուցման ասպարեզում, շնորհիվ գործադրված միջոցառումների, ընդհանրապես արդարացան: Մեր թեմերի ղեկավարությունը, թեմական պատգամավորական ժողովների գումարումները և թեմական խորհուրդների, եկեղեցական հոգաբարձությունների ընտրությունները և գործի գլուխ

1. Ետունակված 1950 թվի հունվար—փետրվար և մարտ—ապրիլ համարներից և վերջ:

ՎԵՂԱՓԱՌԸ ԱՇԽԱՏԱՍԵՂԱՆԻ ԱՌԱՋ

գալը, մեծավ մասամբ մտել են իրենց հունի մեջ և ընթանում են կանոնավոր:

Կապը Սփյուռքի հայության հետ, մեր թեմակալ առաջնորդների և պատրիարքությունների միջոցով, ավելի քան ամրապնդվել է և Ամենայն Հայոց Հայրապետի հմայքն ու իմաստնավորությունը դարձել է ավելի քան համատարած: Նա արդեն իսկ նվաճել է ժողովրդականություն իր ցույց տված աշխուրջ ղեկավարությամբ՝ կրոնական և ազգային գործերում: Ի պարծանս հայ հոգևորության և մեր թեմակալ առաջնորդների, պիտի ասել որ նրանք, ըստ ամենայնի, յուրացրել են Վեհափառ Հայրապետի բոլոր սկզբունքները և ծրագիրը և ունեն ճիշտ նույն մոտեցումն ու ըմբռնումը, ինչ որ ունի Վեհափառ Հայրապետը, լինի այդ մեր պետականության է՛լ ավելի հզորացման գործում, ազգահավաքի խնդրում և մեր դատի լուծման ճանապարհում: Այսպիսի փորձերով մեր բխում է այն երկու կարևոր սկզբունքներից, որ առաջադրել և արդեն իրականացրել է Վեհափառ Հայրապետը՝ ռեկեղեցական միասնություն և ազգային միասնություն՝ վսեմ արտահայտությամբ ու գաղափարաբանությամբ:

Վեհափառ Հայրապետի ծավալուն գործունեության մեջ առանձնապես աչքի է դարձնում Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու Սահմանադրության մշակումն ու կազմումը: Նա ավարտել է Սահմանադրության նախագծի կազմումը և պատրաստել է նրան նվիրված մի ընդարձակ ուսումնասիրություն: Այս ստվարածավալ աշխատասիրությունը որքա՛ն անքոն գիշերներ ու օրեր է խել Մեծագործ Հայրենասերից, որքա՛ն եռանդ է ավելում է մաշել նա այս հոյակապ գործը պատրաստելիս, որքա՛ն մտահոգություններ ու հույզեր է ապրել նա մեր Եկեղեցու ամրապինդ պատվանդանը կառուցելիս:

Ըստ սմին, պետք է նշել, որ Հայաստանյայց Եկեղեցու սահմանադրությունը դարեր շարունակ գործադրվել ու պահպանվել է մեր թեմերում ու եկեղեցիներում, համայն հայ ժողովրդի հոգևոր կյանքում, սովորելով ոչ միանման և ոչ լրիվ կերպով ամենուրեք: Վեհափառ Հայրապետի ուսումնասիրության կարևոր և պատմական նշանակությունն այն է, որ նա Հայ Եկեղեցու Սահմանադրությունը մի հայտարարի վերել, հաշվի առնելով ոչ միայն մեր Եկեղեցու ընդհանուր պայմանները և հիմնական սկզբունքները, այլև մեր թեմերի և մեր ժողովրդի բացառիկ հանգամանքները: Վեհամշակված և ամբողջացրած այս Սահմա-

նադրությունը կարող է գործադրության դրվել Ազգային-Եկեղեցական ժողովի հասկանությամբ և Վեհափառ Հայրապետի հաստատումից հետո միայն: Սակայն նախքան այն Ազգային-Եկեղեցական ժողովի ներկայացնելը, անհրաժեշտաբար այն պիտի ներկայացվի հայ ժողովրդի քննարկմանը: Նոր Սահմանադրությունը կուլարկվի բոլոր թեմերին և առաջնորդներին, ի տեղեկություն և ի քննություն: Այն կկարողացվի և կուսումնասիրվի թեմական ազգային մարմինների կողմից (պատգամավորական ժողովներում, թեմական խորհուրդներում, եկեղեցական հոգաբարձություններում և այլն), նույնպես մամուլի և անհատ ուսումնասերների կողմից, որից հետո Վեհափառ Հայրապետին կմնա կրկին վերանայել այն, վերջնական խմբագրության համար, հաշվի առնել որոշ կարեկոշ դիտողություններն ու հավելումները, եթե իրոք նրանք մեր Եկեղեցու և ժողովրդի հոգևոր կյանքի համար անհրաժեշտ համարվեն, այնուհետև կքննարկվի Ազգային-Եկեղեցական ժողովը և ժողովի հավանությունից հետո, Վեհափառ Հայրապետը հատուկ կոնգակով կպատմիր այն գործադրել և կիրառել մեր եկեղեցական կյանքում, որպես Հայաստանյայց Եկեղեցու հիմնական օրենք:

Երկրորդ հոյակապ աշխատասիրությունը, որ ավարտել է Վեհափառ Հայրապետը, այդ Հայ Եկեղեցու բարենորոգման ծրագիրն է: Այս մասին Վեհափառ Հայրապետը զեկույցել է 1932 թվին երջանակահիշատակ Խորեն Կաթողիկոսի կաթողիկոսական ընտրության առթիվ գումարված Ազգային-Եկեղեցական ժողովում, նշել է այն բարենորոգումները, որոնք անհրաժեշտաբար պիտի կատարվեն մեր եկեղեցական կյանքում՝ եկեղեցին ժողովրդին է՛լ ավելի մերձեցնելու նկատառումով: Կյանքը հարատև շարժվում է և փոփոխվում: Բնականաբար, Եկեղեցին չի կարող քաղացած վիճակում մնալ: Նա ևս որպես հասարակական ուժ, պետք է շարժվի կյանքի հետ, դառնալով կյանքի համար ավելի քան կենսունակ:

Վեհափառ Հայրապետի ծրագրային հարցերից անկատար մնաց միայն տպարանի հարցը: 1945 թվին, Համազգային-Եկեղեցական ժողովում, Բնյուրթի պատգամալոր Տիար Մկրտիչ Մարլանը խոստացավ մի տպարան նվիրել Մայր Աթոռին, մի քանի ամսից հետո այն Ս. Էջմիածին ուղարկելու պայմանով: Սակայն բոլորվեց արդեն հինգ տարին և խոստացված տպարանը չեկավ: Կարծում ենք, Վեհափառ Հայրապետը վաղուց ի վեր չուժած կլինեն նաև տպարա-

նի խնդիրը, եթե երբեք թերահավատ լինե՞ր խոստացված նվիրատվության հանդեպ: Ի՞նչ Տիար Մկրտիչ Մարյանը ցանկություն կամ հնարավորություն չունենար իր խոստումը կատարելու, հետևապես նա շատոնց այդ մասին պիտի հայտնած լինե՞ր Վեհափառ Հայրապետին, մանավանդ որ Վեհի ներկայացուցիչները լինելով Լիբանանում, տեսակցություն են ունեցել Տիար Մարյանի հետ, որը հայտնել է նրանց, թե նորապաշին սիստեմի մեքենաներով կազմված մի տպարանի պատվեր արդեն տրված է Լոնդոնում:

Կարծում ենք, և ունենք հաստատ հավատ, որ Վեհափառ Հայրապետը մոտիկ ժամանակներում կլուծի նաև այս հարցը:

Բնական է, որ Մայր Աթոռի պահպանումը իր ազգային ծրագրով պիտի հոգա հավատացյալ հայ ժողովուրդը: Վեհափառ Հայրապետից կյանքը պահանջում է դործ, հետևողական ղեկավարություն, պայմանների և հնարավորությունների ստեղծում, որ արդեն ամենայն բարեխղճությամբ կատարված է: Հայ հավատացյալ ժողովրդին է մնում ստեղծված պայմանների և հնարավորությունների պահպանումն ու զարգացումը և նրանց լիակատար գործադրումը:

Սակայն այսօր, Ամենայն Հայոց իմաստնադույն Կաթողիկոսի՝ Նորին Սրբազնություն Ս. Տ. Գեորգ Զ. ի 80-ամյա հոբելյանական հանդեսի տոնակատարության առնչությամբ, հայ ժողովրդի հոգացողությունը պետք է շոշափելի և ակնառու հանդիսանա:

Հայոց Հայրապետության և Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պահպանումը և հզորացումը հայ ժողովրդի արժանապատվության, խղճի և պատվի գործն է, ինչպես և այն լուրջ գիտակցականությունը, որ հնարավորություն տրվի Հայոց Հայրապետության և Ս. Էջմիածնի, կատարելու անցյալի իր փառավոր դերը, այսինքն՝ ծառայելու իր Հայրենիքին, իր հայրենաբնակ և քաղթաշխարհի ժողովրդին և Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցուն:

Անշուշտ մեր այս համառոտակի նշումներով չի պատկվում Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի կենսագրությունը: Սույն համառոտագրությունը նրա շոշափած խընդիրների ուրվագծումն ու մեկնաբանումն է միայն, բայց ոչ նորին Սրբության գործունեության լրիվ ամփոփագիրը: Վեհափառ Հայրապետի գործունեությունը կարոտ է երկար ժամանակի և ուսումնասիրության: Այս ուրվագիծը կազմված է նրա գործու-

նեության 80-ամյակի տոնակատարության կապակցությամբ, «Էջմիածին» ամսագրի ընթերցողներին և հայ հավատացյալներին Մեծ Հայրենասերի կյանքին ծանոթացնելու նպատակով:

Այն խնդիրները, որ մենք առաջ ենք քաշել այս հոդվածում և մեր տվար ուժերով փորձել ենք մեկնաբանել, շատ կարճատև ժամանակի, ընդամենը հինգ-վեց տառիկա արդյունք են: Վեհափառ Հայրապետի դործունեության արշալույսները դեռ նոր-նոր պիտի բացվեն Հայ Եկեղեցու հորիզոնում:

Կատարյալ լիահոսություն ունենք, որ Վեհափառ Հայրապետը Հայաստանյայց Եկեղեցու Սահմանադրության և բարենորոգչական ծրագիրներով նոր դարաշրջան պիտի բաց անի մեր Եկեղեցու առջև:

Այդ են ներշնչում մեզ նրա ֆիզիկական, հոգեկան և մտավոր առողջ վիճակը: Սույնպես համոզված ենք, որ ծերունազարդ Հայրապետը իր բոլոր թեմերով և թեմակալ առաջնորդներով, հայ ժողովրդի եկեղեցական և ազգային միասնականությամբ, հայ ժողովրդի համատարած վստահությամբ և ուժերով, է՛լ ավելի պիտի խորացնի ու զարգացնի մեր Եկեղեցու «Հայ ժողովրդի հետ և նորա համար, հայ Հայրենիքի հետ և նորա համար» սրբազան կտակը, մեր պապերի և պատմության ավանդը, դարձնելով այն մեր ժողովրդի մեջ միս ու արյուն, դարձնելով այն հայրենական սրբություն:

Այս ուղղությամբ Վեհափառ Հայրապետը բազմիցս նշել է. «Հայաստանյայց Ազգային Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին ոչ միայն հոգևորական հաստատություն է, այլև միաժամանակ Ազգային-Հայրենական: Ազգային-կրոնական այս երկակի բնության ներդաշնակ միասնության մեջն է բարոյական հմայքն ու պատմական խորհուրդը լուսավորչահիմն ազգապաճ Հայ Եկեղեցու, որի անարատության և վեհիրավության համար դարեր շարունակ հալածվել, մարտնչել և մարտիրոսացել է բազմաշարժար հայ ժողովուրդը»:

Ենթահավորելով մեր սիրեցյալ Հայրապետին իր 80-ամյա հոբելյանի առթիվ, աղոթենք առ Աստված, որ նա իր հավերժական գոյությամբ աջակից ու զորավիգ լինի Նորին Սուրբ օծությանը իր հայրենանվեր ու եկեղեցանվեր գործունեությանը մեջ, տալով նրան անախտ և երկար կյանք, իր բազմաշարժար ժողովրդին, Սփյուռքի իր քափառական հոտին Ավետյաց Երկիրը առաջնորդելու, ամեն:

